

Ville Järviö

TALOUEDELLINEN BUUMI JA LASKU

Miten Korean sodan aiheuttama taloudellinen noususuhdanne vaikutti G. A. Serlachius Oy Takoon 1950-luvun alussa

TIIVISTELMÄ

Ville Järviö: Taloudellinen buumi ja lasku – miten Korean sodan aiheuttama taloudellinen noususuhdanne vaikutti G. A. Serlachius Oy Takoon 1950-luvun alussa?

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Historian koulutus

Joulukuu 2024

G. A. Serlachius Oy Tako on paperitehdas, joka perustettiin vuonna 1865, mutta Takon osti G. A. Serlachius Oy vuonna 1917. Nykyään Tako toimii alkuperäisellä paikallaan Tammerkosken rannalla tuottaen kartonkia, kuten vuosina 1951 ja 1952, jotka ovat tämän tutkimuksen keskeisiä ajankohtia.

Tutkimuksessa tulkitaan G. A. Serlachius Oy Takon vuosien 1951 ja 1952 vuosikertomuksia. Tutkimuskysymyksenä on, minkälaisen kuvan G. A. Serlachius Oy Takon vuoden 1951 ja 1952 vuosikertomukset antavat Korean sodan aiheuttaman talousbuumin vaikutuksista Takon investointeihin, myyntiin ja palkkoihin. Vuosikertomuksesta löytyvät tekstit ja tilastot antavat tietynlaisen kuvan, joka tuodaan tutkimuksessa esiin. Tekstejä tulkitaan niiden tyylin perusteella eli minkälaisen kuvan ne antavat Takon myynnistä, palkoista ja investoinneista noina vuosina. Vuosikertomusten lukuja ja tilastoja verrataan esimerkiksi vuosien 1951 ja 1952 teollisuustilastoon. Sekä vuosikertomuksissa että teollisuustilastossa on näiltä vuosilta myös mainintoja vuodesta 1950, joten niitä hyödynnetään vertailun vuoksi.

Korean sodan aiheuttama talousbuumi alkoi vuonna 1950, kun ihmiset ajattelivat, että kolmas maailmansota on syttymässä. Tämä tarkoitti varautumista, jolloin myös metsäteollisuuden tuotteille oli kysyntää. Noususuhdanteen suurin hetki oli vasta vuonna 1951, jolloin metsäteollisuus ja siihen kuuluva paperiteollisuus, jota Takokin edustaa, oli kautta-aikojen parhaassa vedossa, mikäli asiaa tarkastellaan viennin näkökulmasta. Tilauksia saatiin runsaasti, jolloin muun muassa paperiteollisuusyritykset saivat paljon rahaa. Vuonna 1952 talousbuumi selkeästi loppui, kun Korean sota ei enää näyttänyt aiheuttavan kolmatta maailmansotaa. Tämä tarkoitti puolestaan rahallista menetystä yrityksille.

G. A. Serlachius Oy Takon myynti näyttää vuosikertomusten perusteella lähteneen todelliseen nousuun vuonna 1951, mutta se lähti seuraavana vuonna laskuun. Silti myynnin lasku pysyi kohtuullisissa rajoissa. Palkat pysyivät vielä vuonna 1952 vuotta 1951 parempina. Asiaan vaikuttivat hallituksen tekemät palkkojen nostot. Investoinneissakaan ei näkynyt erityisempää vaikeutta vaan vuonna 1952 tehtiin edelleen pieniä hankintoja tulevaisuutta varten. Tako selvisi ailahtelevasta taloudellisesta tilanteesta hyvin.

Avainsanat: Metsäteollisuus, paperiteollisuus, G. A. Serlachius Oy Tako, Korean sota, myynti, palkka, investointi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
 Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: [Listaa tähän kaikki tekoälysovellukset ja niiden versiot, joita olet käyttänyt tutkielmaprosessin aikana.]

Käyttötarkoitus: [Kuvaa tähän yksityiskohtaisesti, mihin tarkoitukseen ja miten tekoälyä on sovellettu opinnäytteeseen tutkielmaprosessin aikana.]

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: [Luettele tähän kaikki opinnäytteen vaiheet ja osiot, joissa tekoälyä on tutkielmaprosessin aikana käytetty.]

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällys

1 Johdanto ja taustaa	1
1.1 Tutkimuskysymys	3
1.2 Metodit	3
1.3 Rajaus ja termistö.....	4
1.4 Lähteet ja kirjallisuus	5
1.5 Lähdekritiikki	6
2 Investoinnit.....	7
3 Myynti	9
4 Palkat.....	15
5 Yhteenveto	19
6 Lähteet ja kirjallisuus.....	21

1 Johdanto ja taustaa

Nykyinen Metsä Board Oyj¹ pitää sisällään paperitehdas Takon, joka perustettiin vuonna 1865, alun perin puuhiomoksi. Perustajana oli Knut Fredrik Idestam, jonka alkuperäisen puuhiomon paikalla Tammerkosken rannalla Tako on edelleen olemassa.² Kyseessä oli Suomen ensimmäinen puuhiomo.³ Puukuidun käyttö paperin raaka-aineena oli suuri edistysaskel Suomen talouteen, jonka myötä Suomessa oli raaka-ainetta, jolla pystyttiin kilpailemaan kansainvälisillä markkinoilla. Vuonna 1917 Tako siirtyi G. A. Serlachius Oy:n omistukseen, jonka omistuksessa se pysyi aina vuoteen 1987, jolloin se siirtyi osaksi Metsä-Serla Oy:tä. TAKO nimityksensä paperitehdas sai siirryttyään G. A. Serlachius Oy:n riveihin.⁴ Tako Oy nimitys tuli vuonna 1932.⁵ Tako valmisti pahvia, paperia, kartonkia ja selluloosaa.⁶ Nykyinen Metsä Board Tako valmistaa kartonkia.⁷

Tako kärsi vaurioita toisessa maailmansodassa, kun Neuvostoliiton ilmahyökkäykset pommittivat tehtaan ylimmät kerrokset liekkeihin sekä hajottivat höyryvoimakeskusta ja pumppuasemaa.⁸ Kartonkikoneet eivät kuitenkaan kärsineet vaurioita, joten tulipalon jälkeen ne saatiin nopeasti takaisin käyttöön.⁹ Näiden tapahtumien lisäksi vuonna 1940 vientiyhteydet katkesivat suursodan vuoksi, joka aiheutti vaivalloisen ja kalliin kuljetusreitit ensin Rovaniemelle ja sieltä vielä kuorma-autolla Petsamon sataman kautta eteenpäin. Vuoden 1940 päättyessä Tako uudelleenorganisoi tiiviimmin kiinni G. A. Serlachius Oy osakeyhtiöön. Jatkosodan aikana paljon Takon tuotteita meni puolustusvoimien käyttöön ja kotimarkkinoille. Sodan päättyttyä vuonna 1944 Suomi sai sotakorvaukset maksettavakseen, ja koska metsäteollisuustuotteita oli sotakorvausten joukossa, G. A. Serlachius Oy:n tuotantolaitokset, kuten Tako, osallistuivat niiden maksamiseen.¹⁰

¹ Metsä Group, <https://www.metsagroup.com/metsaboard/about-us/company-info/our-story/>, (Luettu 21.12.2024).

² Kari 1991, s.7.

³ Björklund 1993, s.27.

⁴ Kari 1991, s.7.

⁵ Björklund 1993, s.239.

⁶ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.2 ja s.7.

⁷ Metsä Group, <https://www.metsagroup.com/fi/metsaboard/metsa-board/tuotantoyksikot/takon-kartonkitehdas/>, (Luettu 21.12.2024).

⁸ Kari 1991, s.65.

⁹ Björklund 1993, s.239.

¹⁰ Kari 1991, s.65.

Korean sota syttyi vuoden 1950 lopulla ja se vaikutti maailmantalouteen ja näin myös Suomen talouteen. Maailmalla alettiin varautua kolmanteen maailmansotaan, kun ensimmäinen sijaisota, jossa Yhdysvallat ja Neuvostoliitto olivat käytännössä vastakkain, oli totta. Raaka-aineiden kysyntä kohosi ja hinnat nousivat. Suomen talous siis voimistui kylmän sodan varusteluohjelmasta ja metsäteollisuus sai tukea valtiolta suuren buumin aikaan, kun valtio muun muassa panosti metsäohjelmiin.¹¹ Suomen ja Ruotsin metsäteollisuustuotteille alkoi olla erittäin paljon kysyntää maailmalla. Sellu, sahatavara, pyöreä puu ja hioke olivat hinnoiltaan todella arvokkaita Korean sodan alettua, joka nosti metsäteollisuuden viennin arvon kaksi ja puoli kertaiseksi yhden vuoden aikana. Tänä aikana metsäteollisuus oli kautta aikojen parhaassa vedossa, jos katsotaan vain vientiosuuksia. Suomessa kaiken viennin arvosta oli metsäteollisuustuotteita tuolloin 90 %. Tähän kaikki metsäteollisuusyhtiöt suhtautuivat siten, että ostivat varastonsa täyteen puuta, kun sen menekki oli hyvää. Raaka-aineista kilpailtiin ja teollisuuden ostaman puun arvo miltei nelinkertaistui.¹² Investointiaste sotavuosina oli vielä 10 %, mutta se nousi 1950-luvun alussa yli 25 %.¹³ Vientikysyntä kuitenkin laantui hyvin pian Korean noususuhdanteen jälkeen, joka näkyi muun muassa bruttokansantuotteessa vuonna 1953, kun se kasvoi vain yhden prosentin. Loppuun käytetyt laitteetkin päästiin uusimaan vasta 1950-luvun puolivälissä, kun ulkomaankaupan säännöstely purettiin.¹⁴

Suomen taloudelliset suhteet olivat riippuvaisia Neuvostoliitosta toisesta maailmansodasta lähtien. Neuvostoliiton salliessa Suomi pystyi liittymään erilaisiin kansainvälisiin järjestöihin, kuten Kansainväliseen valuuttarahastoon (IMF) 1940-luvun lopussa ja tullien ja kaupankäynnin sopimukseen (GATT) 1950-luvun alussa.¹⁵ Suomen ja Neuvostoliiton välinen kauppasopimus oli samanlainen kuin Neuvostoliiton ja kansandemokratioiden välille tehty sopimus. Suomen ja Neuvostoliiton kaupassa vuodesta 1950 alkaen maksut laskettiin ruplissa. Taas vuonna 1951 alettiin tehdä viisivuotisia kauppasopimuksia maiden välillä.¹⁶ Suomalaisille yrityksille oli täten tärkeitä vaikuttaa Suomen hallituksen päätöksiin ja järjestäytyä yhdistyksiin, kuten Suomen Paperin- ja Kartonkijalostajien Yhdistykseksi (Converta). Toisena vaihtoehtona oli keskustella suoraan Neuvostoliiton edustajien kanssa. Joka tapauksessa kaiken kaupankäynnin piti sopia vuodesta 1951

¹¹ Siltala 2018, s.201.

¹² Siltala 2018, s.202.

¹³ Hjerpe, Riitta 1988, s.126.

¹⁴ Hjerpe, Riitta 1988, s.47.

¹⁵ Eloranta, Jari & Ojala, Jari 2005, s.157.

¹⁶ Eloranta, Jari & Ojala, Jari 2005, s.153.

alkaen viisivuotisten kauppasopimusten kehikkoon.¹⁷ 1950-luvun alussa Suomen vienti Neuvostoliittoon kasvoi miljardista markasta kolmeen miljardiin markkaan. Silti Neuvostoliitto ei ollut paras mahdollinen vientikohde suomalaiselle puulle, selluloosalle tai paperille, koska Neuvostoliitolla oli metsää itsellään.¹⁸ Toisaalta Suomen asema on ollut vahva esimerkiksi selluloosan viennissä, koska Suomi on ollut yksi suurimmista myyjistä ulkomailla.¹⁹ Kuitenkin selluloosaa tärkeämmäksi vientituotteeksi nousi jo 1950-luvulla sanomalehtipaperi.²⁰

1.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymyksenä on, minkälaisen kuvan Takon vuosien 1951 ja 1952 vuosikertomukset antavat Korean sodan aiheuttaman talousbuumin vaikutuksista Takon myyntiin, palkkoihin ja investointeihin. Tässä tutkitaan vuosikertomusten tyyliä puhua talousvaikutuksista eli tulkitaan niiden antamaa kuvaa tuosta ajasta. Tutkimuksessa otetaan kantaa taloudellisiin lukuihin, mutta ei ehdottomasti – ainoastaan siltä pohjalta, minkälaiselta yrityksen tilanne näyttää niiden pohjalta. Mukana on tilastoja, jotta taloudelliset luvut saadaan näyttämään selkeämmiltä lukea ja tulkita. Kuitenkin niiden sisällön tarkoitus on tuoda esiin lukujen antamaa kuvaa eikä ehdotonta totuutta yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Yrityksen taloudellisen tilanteen perinpohjainen selvittäminen on haastavaa siinä mielessä, että taloudelliset luvut antavat aina vain tietyn kuvan tapahtumien luonteesta. Esimerkiksi metsäteollisuudessa oli tapana ensimmäisen maailmansodan jälkeen järjestäytyä myyntiyhdistyksiin.²¹ Näitä myyntiyhdistyksiä tai vientiyhteenliittymiä voidaan nykyään kutsua kartelleiksi. Näiden kartellien toisen maailmansodan jälkeistä aikaa ei ole paljon tutkittu, koska lähdemateriaalia on vähän.²²

1.2 Metodit

Tutkimuksen ideana on tarkastella G. A. Serlachius Oy Takon vuosien 1951 ja 1952 vuosikertomuksien tekstejä, mutta myös taloudellisia lukuja. Toisin sanoen tutkimuksessa käytetään sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista metodologiaa eli laadullista ja määrällistä tutkimusta. Metodina on selvittää vuosikertomusten puhumisen tyyliä, eli millä tavalla Takon vuosikertomuksissa puhutaan Korean sodan aiheuttaman taloudellisen nousukauden vaikutuksista. Vuosikertomukset antavat tietyn kuvan, jota sitten verrataan tutkimuskirjallisuuden antamaan kuvaan sekä kaikkiin

¹⁷ Eloranta, Jari & Ojala, Jari 2005, s.180–181.

¹⁸ Eloranta, Jari & Ojala, Jari 2005, s.183–184.

¹⁹ Hjerpe, Riitta 1988, s.136.

²⁰ Hjerpe, Riitta 1988, s.144.

²¹ Heikkinen 2000, s.13.

²² Jensen-Eriksen & Suvikumpu & Forsström 2009, s.143.

historiallisiin tapahtumiin, joita silloin tapahtui. Taloudellisten lukujen arvioimisessa käytetään vertailua, jossa asetetaan esimerkiksi vuoden 1951 myynti vastakkain vuoden 1952 myynnin kanssa, jolloin nähdään, paljonko myynti on muuttunut. Vertailussa on mukana myös vuoden 1950 tilastotietoa Kansalliskirjaston Doria palvelun Teollisuustilastoista ja Takon vuosikertomuksista. Täten tutkimuksessa ei siis varsinaisesti oteta käsittelyyn vuotta 1950, mutta mikäli sen vuoden taloustietoja esiintyy Takon vuosien 1951 ja 1952 vuosikertomuksissa tai vuoden 1951 ja 1952 Teollisuustilastossa, niitä hyödynnetään vertailuun. Takon tekemät investoinnit, kuten uusien ajoneuvojen hankkimiset, tutkitaan pääasiassa myös siten, että jos Takolla on ollut varaa ostaa uusia ajoneuvoja, yhtiöllä on ollut ainakin tulevaisuuden näkymää. Palkat tutkitaan, kuten myynti eli asettamalla eri vuosien palkat rinnakkain ja vertaamalla.

Tutkimustehtävä on saada selville, minkälaisen kuvan Takon vuosien 1951 ja 1952 vuosikertomukset antavat Korean sodan aiheuttaman talousbuumin vaikutuksista yhtiön myyntiin, palkkoihin ja investointeihin. Tutkimuksen pääasiallisena metodina on siis tulkita vuosikertomuksien kirjoituksia tukeutuen kirjallisuuden antamiin faktoihin noiden vuosien tapahtumista ja laajoista kehityskaarista. Kun tutkimuksessa vertaillaan, selitetään ensin tilastoja ja niistä annetaan sen jälkeen taulukko, jotta lukijan olisi mahdollisimman helppo tulkita niitä myös. Taulukot on tehty yksinkertaisiksi eikä niissä ole erityisen vaikeasti luettavia osuuksia, jolloin niitä on helppo ymmärtää. Yksinkertaisuus taulukoissa myös tukee tutkimustehtävää, joka yrittää saada aikaan Takon vuosikertomusten kuvan Korean talousbuumin vaikutuksista yhtiön eri osa-alueille. Kuvan saamiseen ei välttämättä tarvita erityisen yksityiskohtaisia tilastoja. Lisäksi Takon vuosikertomusten tilastot ovat samankaltaisia kuin teollisuustilastossa, jolloin vertailu niiden välillä on järkevää.

1.3 Rajaus ja termistö

Tutkimuksessa keskitytään vuosien 1951 ja 1952 vuosikertomuksiin, vaikka jo vuonna 1950 Korean sota alkoi. Ajatuksena on se, että vuosi 1951 oli kaikkien aikojen huippuvuosi metsäteollisuudelle, kun taas vuosi 1952 oli huippusuhdanteen loppu, joten vastakohtaisuus on selkeä. Toisaalta ajatuksena oli myös se, että kahden vuoden vuosikertomukset olisivat riittävä eivätkä liian laaja käsiteltäväksi tarkasti. Näissä kaksissa vuosikertomuksissa on jätetty pois tekniset vuosikertomukset siitä syystä, että tutkimuksessa keskitytään enemmän sanoihin kuin taloudellisiin lukuihin ja niiden yksityiskohtaiset tiedot jokaisesta tuotteesta olisivat tehneet tutkielmasta liian pitkän.

Metsäteollisuuden toiminnasta löytyy kirjallisuutta paljon, mutta kaikkea ei pysty ottamaan kandidaatintutkielmaan mukaan. Tästä syystä olen rajannut aineistoa kahteen osaan: ensimmäiset

kirjat ja lähteet ovat lähempää katsottuna Korean sodan talousbuumin aika ja toiset ovat enemmän objektiivisesta tutkimuksellisesta näkökulmasta katsottuna tuo aika. Esimerkkeinä näistä ovat Risto Karin kirjoittama yrityshistoriikki Takosta ja Sakari Siltalan Oksalla ylimmällä – metsäteollisuus poliittisena voimana 1918–2018. Ensimmäinen on yrityshistoriikki, joka on kirjoitettu 1990-luvun alussa, kun taas Siltalan kirja kertoo viimehetkisen objektiivisen tutkimuksen näkökulman asiaan. Kummastakin aineistotyypistä löytyisi paljon enemmänkin kirjallisuutta, mutta valintani on osunut näihin johtuen siitä, että niiden sanoma tuntui heti sopivan tutkimukseen.

Vaikka tutkimus käsittelee vuosia 1951 ja 1952, on hedelmällistä lisätä pieniä huomautuksia eri paikoissa tekstiä, miten toimittiin aikaisemmin tai, miten tulevaisuus meni. Varsinkin vuoden 1950 tilastotietoa on tässä tutkimuksessa mukana, koska se sisältyy vuoden 1951 vuosikertomuksiin, jossa vertaillaan esimerkiksi kvartaalien myyntiä edellisvuoden myyntiin. Toisaalta näin on syytä tehdäkin, koska vuosi 1952 oli Takolle vaikeaa aikaa, kuten muullekin metsäteollisuudelle, johtuen tilausten loppumisesta ja tuotannon seisomisesta. Vuoden 1952 vuosikertomukset eivät ole tässä mielessä tilastollisesti mitenkään reilu vertailukohta vuoden 1951 vastaaviin, mutta niiden antamaa kuvaa pystytään arvioimaan.

Tutkimuksessa käytetään termejä talousbuumi, taloudellinen noususuhdanne ja taloudellinen korkeasuhdanne samassa merkityksessä ilmaisemaan 1950-luvun alussa ollutta erityistä taloudellista tilannetta. Termit ovat peräisin tutkimuskirjallisuudesta ja niitä käytetään niissä samalla tavalla synonyymeinä. Itse tutkimuksen kohteena olevan yrityksen nimiä G. A. Serlachius Oy Tako ja lyhennettynä Tako käytetään myös toistensa synonyymeinä samalla merkityksellä. Tämä tehdään, jotta tekstin olisi luettavampaa ja monipuolisempaa lukijalle.

1.4 Lähteet ja kirjallisuus

Tutkimuksen lähteet ovat Takon vuosien 1951 ja 1952 vuosikertomukset, joiden tekstillisiä ja tilastollisia osia pääasiallisesti tutkitaan. Taloudellisia ja tilastollisia lukuja tulkitaan niiden antaman kuvan pohjalta. Kummankin vuoden vuosikertomuksissa on mukana tekniset vuosikertomukset, mutta ne jätetään tästä tutkimuksesta pois, koska niissä on enemmän taitoa vaativaa taloustietoa, joka ei ole välttämätöntä käydä läpi tällä tutkimustehtävällä. Vuoden 1951 vuosikertomuksissa on neljätoista sivua, kun vuoden 1952 vuosikertomuksissa on kymmenen sivua. Nämä kaksikymmentäneljä sivua ovat riittävä määrä antamaan kuvan noiden vuosien tapahtumista. Kuitenkaan kaikkia sivuja ei tarvitse käyttää tässä tutkimuksessa viitteinä, koska niissä ei ole juuri täsmällisesti tutkimustehtävään liittyvää sanomaa.

Kirjallisuutta on tehty paljon metsäteollisuudesta ja paperiteollisuudesta, joista on löytynyt hyviä ajatuksia noiden vuosien tapahtumista, joita voi peilata vuosikertomusten ajatuksiin. Sakari Siltalan Oksalla ylimmällä? : metsäteollisuus poliittisena voimana 1918–2018 on ollut erittäin hyödyllinen tässä tutkimuksessa, sillä kirjassa käydään Korean sodan aikaa metsäteollisuuden näkökulmasta läpi perusteellisesti. Samalla tavalla Niklas Jensen-Eriksenin, Liisa Suvikummun ja Sari Forsströmin Suuri suunnanmuutos: Suomen paperiteollisuuden tie Venäjältä maailmanmarkkinoille avasi hienosti kartellien vaikutusta metsäteollisuuteen. Myös Sakari Heikkisen Paperia maailmalle : Suomen Paperitehtaitten Yhdistys – Finnpap 1918–1996 antaa yhden kartellin näkökulman mukaan tutkimukseen, joka on erittäin tärkeätä, jotta voidaan saada vertailua Takon vuosikertomuksille.

Kansalliskirjaston ylläpitämä Doria palvelu antoi tälle tutkimukselle elintärkeän mahdollisuuden katsoa vuosien 1951 ja 1952 teollisuustilastoja. Näistä tilastoista saatava kuva avaa mahdollisuuden tehdä tulkintoja ajan taloudellisesta tilanteesta koko Suomen teollisuuden ja myös esimerkiksi paperiteollisuuden näkökulmasta. Hyödynän tätä tilastoa miltei eniten tutkimuksessani, sillä niistä saatavat taulukot ovat suoraan verrattavissa G. A. Serlachius Oy Takon vuosikertomusten vastaaviin taulukoihin.

1.5 Lähdekritiikki

Tutkielmassa on lähteenä G. A. Serlachius Oy Takon vuoden 1951 ja 1952 vuosikertomusten kirjoituksia sekä kirjallisuudessa muun muassa Suomen Paperitehtaitten Yhdistys Finnpapista kertova kirja ja Suomen kartonkiyhdistys Finnboardista kertova kirja. Esimerkiksi näiden lähteiden ja kirjojen lukeminen vaatii lähdekritiikkiä, sillä ne ovat itse käsittelyssä olevan yrityksen omia kertomuksia ja heidän kartellinsa Finnpapin sekä Finnboardin tarinoista tehtyä tutkimusta, joka on luonnollisesti väritetty metsäteollisuuden puolesta. Tutkimustehtävän kannalta on kuitenkin oivallista käydä läpi tällaisia lähteitä, sillä ne antavat lisää mahdollisuuksia tulkita yrityksen vuosikertomusten antamaan kuvaa ja peilata sitä muihin tarinoihin, joita yhtiön ympärillä on tapahtunut.

Tutkimuskirjallisuudessa on objektiivisemmasta näkökulmasta tehtyä tutkimusta paljon, kuten Sakari Siltalan Oksalla ylimmällä, josta pystyy katsomaan, miten Takon vuosikertomusten kuva vastaa objektiivisen tutkimuksen antamaa kuvaa vuosien 1951–1952 tapahtumista.

Kansalliskirjaston Doria palvelussa olevat teollisuustilastot ovat erittäin tärkeä ja paras vertailukohta G. A. Serlachius Oy Takon vuosikertomuksiin, koska ne antavat objektiivisen kuvan suoraan verrannollisista tilastoista. Suoraan verrannollisuudella tarkoitan, että molemmissa käytetään tilastoja samalla tavalla, mutta teollisuustilasto ei ole samalla tavalla puolueellisesti

väritynyttä kuin luonnollisesti yrityksen omat vuosikertomukset ovat tai esimerkiksi myyntiyhdistyksen – siis kartellin – vastaavat ovat.

2 Investoinnit

Investointien vuosittaiset vaihtelut ovat historian saatossa olleet suurempia kuin bruttokansantuotteen vastaava vaihtelu. Tästä syystä investoimisvolyymin muutokset ovat vaikuttaneet selkeästi myös suhdannevaihteluihin. Investointisuunnitelmat on usein hylätty, mikäli edessä odotti heikko vientinäkyvä. Taloudellinen lama tulee suuremmaksi tällaisilla toimilla. Kuitenkin vastaavasti noususuhdanteissa investointien määrä on kasvanut hyvien vientinäkyvien odottaessa, jolloin myös talous on kasvanut. Tällainen tilanne oli Suomessa etenkin 1950-luvun alussa.²³

Takon uusina projekteina vuodelle 1951 oli muun muassa omavaraisuuden saavuttaminen voimantuotannossa, erilaisten ajoneuvojen hankkiminen ja Nekalan varaston laajentaminen.²⁴ Aikomus aloittaa oma voimantuotanto kondensaatiohöyryturbiinilla ja vastapaineturbiinilla antaa kuvan, että satsaus tulevaisuuteen ja omavaraisuuteen kannatti tässä kohtaa. Vuosikertomuksissa mainitaan, että Tako pystyy tämän jälkeen tuottamaan itse oman energiansa. Syy omavaraisuuden haluamiseen energiantuotannossa oli kasvava tuotantarve.²⁵ Vuoden 1952 vuosikertomuksissa todetaan, että höyrykonetekniikka on saatu toteutettua.²⁶ Tällaiset investoinnit olivat järkevää toimintaa Korean talousbuumin antamalla rahalla, mutta vain harvat tekivät fiksua ratkaisuita. Todella järkevä liike oli Osuuskunta Metsäliitolta, kun he ostivat Wärtsilän Äänekosken tehtaat Korean talousbuumin viisinkertaistettua heidän liikevaihtonsa.²⁷

Suomen paperiteollisuus oli sotien jälkeen samojen koneiden varassa. Koko Suomen paperiteollisuudessa otettiin ennen vuotta 1952 käyttöön vain neljä uutta konetta. Niidenkään tuotantoteho ei ollut maailman paras. Toisaalta vuoteen 1950 paperin menekki oli samaa tasoa kuin ennen toista maailmasotaa, joten ei ollut mitään järkeä hankkia lisää koneita. Toinen puoli oli se, ettei koneita edes pystytty hankkimaan, koska ei ollut rahaa. Kolmantena toppuuttelijana oli sotien jälkeinen tilanne Suomen sisä- ja ulkopoliitikassa, jossa vallitsi epävarmuus.²⁸ Takollakaan ei uusia

²³ Hjerpe, Riitta 1988, s.128.

²⁴ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.4–5.

²⁵ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.5.

²⁶ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.4.

²⁷ Siltala 2018 s.204.

²⁸ Heikkinen 2000, s.252.

koneita otettu käyttöön kuin vasta 1953, jolloin käyttöön otettiin uutena kolmas kartonkikone. Silti vielä vuonna 1952 rakennettiin uusi konesali ja varasto.²⁹ Tämä tapahtui siitä huolimatta, että jo vuoden 1952 alussa katsottiin Finnpaperin eli Suomen paperitehtaitten yhdistyksen vuosikertomuksissa, että vuoden 1951 noususuhdanne oli päättynyt.³⁰ Samalla tavalla Takon vuoden 1952 vuosikertomusten alussa kirjoitetaan, että heti vuoden 1952 alussa oli nähtävissä taloudellista epävakautta, joka kehittyi taloudelliseksi matalapaineeksi.³¹ Tako kuului Finnpaperiin, joten vuosikertomusten yhtenäisyys on luonnollista.

Tako halusi rationalisoida kuljetustaan tehtaalla, joten tehtaalle hankittiin kaksi uutta mekaanista kuljetusvaunua eli kaksi haarukkatrukkia, yksi Scoopmobile³² kuormaaja ja neljä puoliperävaunua. Vuoden 1951 vuosikertomusten mukaan näillä olisi saavutettu ennätysellinen viiden minuutin mekaaninen purkamisnopeus yhtä vaunulastia kohden. Näiden ajoneuvolisäysten lisäksi Nekalan varastoa oli päätetty laajentaa.³³ Vuoden 1952 vuosikertomuksissa todetaan tämän laajennuksen tapahtuneen, kun Nekalan varastolle saatiin uusi lisärakennus ja autotallirakennus.³⁴ Vaikuttaisi siltä, että Takolla on ollut täysi työ saada tavaraa mahdollisimman nopeasti vietyä eteenpäin, joten töitä on riittänyt. Kuvaksi muodostuu tässä tapauksessa kiireinen ja nousukautta elävä yritys, joka yrittää saada mahdollisimman paljon rahaa vallitsevissa olosuhteissa.

Takolla hankittiin vielä vuonna 1951 Jagenbergilta liimauskoneeseen toinen paperileikkuri, joka mahdollisti samaan aikaan aaltopahvin ja voimapahvin käytön. Tämä taas puolestaan lisäsi liimauskoneen kapasiteettia. Toisena uutena koneasiana Tako tilasi Jagenbergilta vielä kasherointikoneen, jonka tarkoitus oli pystyä kasheroimaan, silittämään, pinnoittamaan liimalla ja vahaamaan. Kolmantena asiana oli, että Englannista hankitun Soag-Machinery koneen ansiosta pystyttiin tekemään vuorattuja kartonkirasioita, joiden patentti oli hankittu lisenssillä. Viimeiset päivitykset konekantaan olivat Bobstin täysin automaattinen meistokone, joka oli tarkoitettu marja- ja leivonnaisrasioita varten, sekä jätepaperin rationaalisempaa käsittelyä varten oleva roskanerotin ja Tampellan kuidutin.³⁵ Vuonna 1952 tehtiin hankintoja vasta kolmannen kvartaalin alla vuoden

²⁹ Kari 1990, s.70.

³⁰ Heikkinen 2000, s.253.

³¹ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.1.

³² Yhdysvalloissa 1940-luvulla myyntiin tullut kuormainmalli. Maaseudun Tulevaisuus, <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/koneet-ja-autot/6a95a49b-3582-5edb-a93f-e0272e211aeb> (Luettu 21.12.2024).

³³ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.5.

³⁴ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.4.

³⁵ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.5.

puolivälin jälkeen. Tuolloin Tako hankki kaksi nostokurkea ja yhden henkilöauton.³⁶

Suunnitelmissa oli 1950-luvun alussa siirtää kartonkitehdas pois alkuperäiseltä paikaltaan, mutta tätä ei ikinä toteutettu. Kuitenkin myöhemmin Tako otti käyttöön kartonkikoneeseen asennetut pigmenttipäällystelaitteet, jotka olivat jopa Euroopassa uusinta uutta teknologiaa. Tämä antoi Takolle suuren kilpailuedun tulevaisuudessa.³⁷ Selkeästi Tako ei toiminnassaan peruuttellut tai varmistellut, koska jo pelkkä suunnitelma tehtaan siirtämisestä toisaalle on itsevarmuuden merkki tulevaa miettiessä.

Myyntiyhdistykset eli kartellit auttoivat yrityksiä, mikäli näiden piti saada uusia koneita käyttöön. Uuden koneen hankkinut tehdas sai koneelleen töitä, kun yhdistysten muut jäsenyritykset laittoivat omat koneensa vähemmälle tuotannolle. Koska kartelliin kuului monia jäseniä, ei kenenkään tarvinnut rajoittaa omaa tuotantoaan kovin paljon ja investoinnit kannattivat.³⁸ Silti myyntiyhdistykset automaattisesti tällaisilla toimilla rajoittivat jokaisen yrityksen omaa vapautta. Heikompi yhtiö saattoi päästä ikään kuin ilmaiseksi maailmanmarkkinoille, kun isompi taas ei käyttänyt koneitaan. Silti myyntiyhdistyksissä pysyttiin, joten se antaa kuvan niistä hyödyllisinä.³⁹

3 Myynti

Suomessa vienti ja tuonti olivat 1950-luvulla tasapainossa, joka johtui suuresta kaupan säännöstelystä. Vasta vuonna 1957 ulkomaankauppa vapautettiin. Suomessa oli myös otettu paljon ulkomaista velkaa Neuvostoliitolle tarkoitettujen sotakorvauksien maksamiseen, jonka vuoksi 1950-luvun alussa velkaa ulkomaille oli vielä paljon. Ulkomaankaupan vaihtosuhte, joka tarkoittaa vientihintojen suhdetta tuontihintoihin, parani Suomessa 1950-luvulla osittain paperin hinnan kohoamisen seurauksena. Toinen asia, joka siihen vaikutti, oli viennin rakennemuutos eli metalliteollisuustuotteita alettiin viedä ulkomaille enemmän, kuten myös muita jalosteita.⁴⁰

Länsiviennissä Iso-Britannia oli 1950-luvulla merkittävä kauppakumppani Suomelle.⁴¹ Iso-Britannialle oli halpaa tuoda paperia Suomesta 1940-luvun lopussa, koska dollarit olivat kalliita, kun taas markka halpaa. Kuitenkin Iso-Britannialla oli ongelmana Korean talousbuumin aikaan se, että maan vienti ei kasvanut samalla tavalla kuin tuonti, jolloin tuontia piti rajoittaa. Suomalaiset ja

³⁶ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.4.

³⁷ Björklund 1993, s.240.

³⁸ Jensen-Eriksen 2007, s.31.

³⁹ Jensen-Eriksen 2007, s.32.

⁴⁰ Hjerppe, Riitta 1988, s.138–139.

⁴¹ Hjerppe, Riitta 1988, s.143–144.

pohjoismaiset paperinvientiyritykset eivät pitäneet tästä, sillä pelkona oli, että brittien oma paperintuotanto vahvistuisi eikä enää jatkossakaan haluttaisi paperia pohjoisesta. Suomen ulkopolitiikassa haluttiin silti pitää hyvät suhteet Iso-Britanniaan yllä, joten yritykset kärsivät sen vuoksi.⁴²

Takon vuoden 1951 kokonaismyynnin neljästä kvartaalista kaikki neljä ovat positiivisen puolella. Vuoden 1951 neljännessä kvartaalissa ollaan jopa 15 % parempia verrattuna vuoteen 1950. Neljännen kvartaalin tulos on selkeästi enemmän kuin toiseksi paras kvartaali, joka oli 7 % positiivisella. Koko vuoden osalta myynti oli 7 % nousussa.⁴³ Kun tarkastellaan vuoden vientimyyntikvartaaleita, ollaan todella selkeästi positiivisen puolella. Ensimmäinen kvartaali on vielä vaatimattomasti 7 % parempi, mutta toinen kvartaali oli jo 36 % noussut ja tämä huipentui neljännen kvartaalin 45 %:n nousuun. Vuoden 1951 vientikvartaalit kokonaisuudessaan olivat 28 % nousseet. Ennen toista maailmansotaa ollut Suomen paperin tuotannon taso ylitettiin jo vuonna 1950, mutta selkeästi vuonna 1951, kun Suomessa tuotettiin paperia 685 000 tonnia.⁴⁴ Vuoden 1951 vuosikertomusten kvartaaliluvuista saa kuvan, että yrityksellä meni erittäin hyvin. Varsinkin vientiä oli tuotteille.⁴⁵

Taulukko 1. G. A. Serlachius Oy Takon kokonaismyynti vuosina 1950 ja 1951.

			Vertailutulos
Vuodet	1951	1950	
I kvartaali	6 970.5 tonnia	6 539.5 tonnia	+ 6 %
II kvartaali	7 247.9 tonnia	6 759.5 tonnia	+ 7 %
III kvartaali	7 556.7 tonnia	7 446.6 tonnia	+ 1 %
IV kvartaali	8 209.6 tonnia	7 116.8 tonnia	+ 15 %
Kokonaisuus	29 984.7 tonnia	27 916.4 tonnia	+ 7 %

46

⁴² Jensen-Eriksen, Niklas 2009, s.277–279.

⁴³ G. A. Serlachius Oy vuosikertomukset vuodelta 1951, s.9.

⁴⁴ Heikkinen 2000, s.253.

⁴⁵ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.9.

⁴⁶ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951 s.9.

Taulukko 2. G. A. Serlachius Oy Takon vuoden 1951 vientimyynti verrattuna edellisvuoteen.

Vuosi	1951	Verrattuna vuoteen 1950
I kvartaali	3.179.4 tonnia	+7 %
II kvartaali	3.799.6 tonnia	+36 %
III kvartaali	3.883.0 tonnia	+22 %
IV kvartaali	4.944.3 tonnia	+45 %
Kokonaisuus	15.806.3 tonnia	+28 %

47

Vuoden 1951 vuosikertomukset lähtevät liikkeelle toiselta sivultaan kirjoituksilla, joissa sanotaan, kuinka Korean sota on antanut sodan ulkopuoliselle Suomelle mahdollisuuden keskittyä täydellisesti oman taloutensa parantamiseen ja tuotantoon vetoetusuhdanteessa.⁴⁸ Korean sota kasvatti vientikysyntää vuonna 1951 ja vientihinnat kaksinkertaistuivat. Viennin volyyymi tuli myös kuudenneksen suuremmaksi.⁴⁹ Vuoden 1951 vuosikertomuksissa todetaan, kuinka tuotteiden hinnat ovat nousseet ja ovat vielä kestäväällä pohjalla. Takon parhaat tuotteet paperipuu, puuhioke, valkaistu sulfiittiselluloosa ja valkaisematon sulfiitti olivat hinnoiltaan nousseet kaikki vuoteen 1950 verrattuna. Lisäksi Takossa oli pelätty vuonna 1950, ovatko kartonkihinnat tasapainossa vuonna 1951, mutta sen vuoden vuosikertomuksissa otettiin iloisesti vastaan hyvä tilanne.⁵⁰

Taulukko 3. G. A. Serlachius Oy Takon parhaiden tuotteiden eli paperipuun, puuhiokkeen, valkaistun sulfiittiselluloosan ja valkaisemattoman sulfiitin myyntihinnat kuutiometriä tai kilogrammaa kohden vuosina 1950 ja 1951.

Vuodet	1950	1951
Paperipuu	1800 mk/m ³	3000 mk/m ³
Puuhioke	15 mk/kg	22 mk/kg
Valkaistu sulfiittiselluloosa	52 mk/kg	74 mk/kg
Valkaisematon sulfiitti	50 mk/kg	67 mk/kg

51

⁴⁷ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.9.

⁴⁸ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.2.

⁴⁹ Hjerpe, Riitta 1988, s.46.

⁵⁰ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.2.

⁵¹ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.2.

Vuoden 1952 vuosikertomuksissa ollaan alakuloisia huhtikuussa alkaneesta toiminnan seisomisesta. Takolla oli isoja sopimuksia tehtynä vuodelle 1952, mutta huhtikuusta alkaen toimintaa ei juuri ollut johtuen siitä, että Korean sodan aiheuttama talousbuumi oli loppunut.⁵² Vuoden 1952 kesään asti koneiden käyttöaste oli vielä korkealla, mutta tämän jälkeen ei ollut enää tilauksia. Metsäteollisuudelle oli syntynyt kustannuskriisi, jossa muun muassa kuusipaperin hinta kohosi 30 %, vaikka sanomalehtipaperin vientihinta laski 5 %.⁵³ Näyttäisi siis siltä, että Takon vuoden 1952 vuosikertomusten antama kuva talousbuumin loppumisesta täsmää esimerkiksi Finnpapista tehdyn tutkimuksen kuvaan. Vuosi 1952 oli metsäteollisuudelle erittäin vaikea, vaikka vasta vuotta ennen kaikki kvartaalit olivat reippaasti positiivisen puolella. Erikoista on kuitenkin vuoden 1952 jälkeinen todellisuus paperiteollisuudelle, sillä vuodesta 1952 vuoteen 1966 Suomen paperiteollisuuden vuotuinen kasvu oli 9,7 %. Suomen paperiteollisuuden tuotantokapasiteetti tuli nelinkertaiseksi tällä ajanjaksolla ja siis kasvoi kahdella miljoonalla tonnilla.⁵⁴ 1950-luvun alusta saa näiden tarinoiden perusteella kuvan hyvin poukkoilevasta tilanteesta, joka päättyi Suomen paperiteollisuuden voittokulkuun.

Kun tarkastellaan vuoden 1952 tavarankuljetus- ja aaltopahvin kokonaismyyntiä, huomataan, kuinka selkeästi kvartaalit ovat negatiivisen puolella. Ensimmäisessä kvartaalissa oleva 10 % lasku on vielä pientä verrattuna neljännen kvartaalin 38 %:n laskuun.⁵⁵ Tilanne ei ole yllätys, kun muistetaan, että koneita ei pystytty pitämään käynnissä lähes ollenkaan vuoden puolivälissä tai sen jälkeen.⁵⁶ Tässä kohtaa siis päättyi kesästä 1950 alkanut noususuhdanne markkinoilla, kun Korean sota oli siirtynyt nälkänystaisteluksi. Metsäteollisuus oli voinut hinnoitella tuotteensa mielensä mukaan kesään 1952 saakka. Valkaisemattoman selluloosan vientihinnat tippuivat puoleen vuonna 1952 verrattuna aikaisempaan vuoteen. Muiden tuotteiden, kuten paperin, sahatavaran tai muiden selluloosalaatujen, hinnat laskivat myös pikkuhiljaa. Metsäteollisuuden kustannuskriisi tarkoitti yrityksille tarvetta vähentää työvoimaa, joka taas näkyi keväällä 1953, kun työttömänä oli jopa 65 000 ihmistä. Tämä oli korkein luku Suomessa sotien jälkeen.⁵⁷

⁵² G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.2–3.

⁵³ Heikkinen 2000, s.253.

⁵⁴ Heikkinen 2000, s.253.

⁵⁵ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.11.

⁵⁶ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.2–3.

⁵⁷ Silvennoinen 2020, s.192.

Taulukko 4. G. A. Serlachius Oy Takon tavarankuljetus- ja aaltopahvin kokonaismyynti kvartaaleittain vuosina 1951 ja 1952.

			Vertailutulos
Vuodet	1952	1951	
I kvartaali	1.963,1 tonnia	2.182,4 tonnia	-10 %
II kvartaali	1.752,2 tonnia	2.207,3 tonnia	-21 %
III kvartaali	1.631,5 tonnia	2.270,7 tonnia	-28 %
IV kvartaali	1.400,2 tonnia	2.262,5 tonnia	-38 %
Kokonaisuus	6.747,0 tonnia	8.922,9 tonnia	-24 %

58

Paperiyhtiöt olivat yhdistäytyneet vientiyhteenliittymiksi tai myyntiyhdistyksiksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen, koska Suomelta oli tuolloin katkennut ensin Venäjän vihollisiin vienti, sillä Venäjä ei halunnut sinne viedä mitään. Kun Venäjällä alkoi mennä huonosti sodassa, Suomelta katkesi vientiyhteydet myös Venäjään, jonka jälkeen katsottiin paperiteollisuudessa aiheelliseksi määrätä ohje-, vähimmäis- ja enimmäishinnoista yhdessä.⁵⁹ G. A. Serlachius Oy:n toimitusjohtaja vuorinneuvos R. Erik Serlachius puhui jatkosodan loppumainingeissa syksyllä 1944, kuinka on tärkeää tehdä yhteistyötä, jotta vaikeuksista voidaan selvitä. Yhteistyö tarkoitti siis niin sanottuja hädän lapsia eli tuttavallisemmin kartelleja. Tärkeimmät vientiyhteenliittymät olivat Suomen paperitehtaitten yhdistys Finnpap ja Suomen selluloosayhdistys Finncell. Näiden lisäksi oli pohjoismaista yhteistyötä ajanut Scan-järjestö sekä Toisen maailmansodan aikana syntyneet Suomen kartonkiyhdistys Finnboard ja paperinjalosteita kaupannut Converta.⁶⁰ Tässä tutkimuksessa otetaan erityisesti Finnpapin ja Finnboardin antama kuva tarkasteluun, jotta saadaan vertailtua niiden antamaa kuvaa G. A. Serlachius Oy Takon antamaan kuvaan Korean talousbuumin vaikutuksista Takon myyntiin.

Finnboardin historiikissa Korean sodan aiheuttamasta talousboomista kerrotaan, että jo kesällä 1949 tilauksia alkoi tulla enemmän kuin normaalisti, mutta saman vuoden marraskuussa tapahtui ostoryntäys.⁶¹ Korean sotahan syttyi vuoden 1950 lopulla, joka aiheutti maailmanlaajuisen talousbuumin.⁶² Tästä syystä on selkeää, että jo vuonna 1950 kartonkiteollisuudella meni erittäin

⁵⁸ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.11.

⁵⁹ Heikkinen 2000, s.13–14.

⁶⁰ Jensen-Eriksen & Suvikumpu & Forsström 2009, s.143.

⁶¹ Laiho 1998, s.57.

⁶² Siltala 2018, s.201

hyvin, kun edellisvuonna tilauksia oli alkanut tulla merkittäviä määriä. Historiikissa kerrotaan myös, että vuoden 1951 alussa alettiin säännöstellä kotimaan myyntiä, jonka jälkeen alettiin vähitellen huomata, ettei Korean sodasta tulisi kolmatta maailmansotaa. Tämä aiheutti sen, että suuren määrän tilauksia tehneet asiakkaat alkoivat peruuttaa tilauksiaan, kun niitä ei enää tarvittu. Yrityksillä oli varastot täynnä tavaraa, joten tilanne oli huono myös niille. Hinnat putosivat huomattavasti ja myyjän markkinat muuttuivat ostajan markkinoiksi.⁶³ Takon vuoden 1952 vuosikertomuksissa puhutaan siitä, että keskiarvobruttohinta vajosi vuonna 1952 71.29 markasta 55.80 markkaan.⁶⁴ Finnboardin historiikissa puhutaan vielä siitä, että Finnboard ja Finnpap tekivät yhteistyötä keskenään. Heillä oli yhteiset myyntikonttorit Ruotsissa, Saksassa ja Englannissa. Ruotsiin perustettiin vuoden 1950 alussa Finska Pappers- och Kartong Ab eli Finnservice. Englannissa vastaava myyntikonttori saatiin vuonna 1952 nimellä United Board Agencies, kuten Saksassakin nimellä Finnkarton G.m.b.H.⁶⁵ Tällaiset vientikartellit toimivat Suomen viennin turvana kasvattaen sitä ja nostaen vientituotteiden hintoja. 1950-luku oli yksi kartellien kulta-ajoista, mutta esimerkiksi EEC eli Euroopan talousyhteisö, joka perustettiin vuonna 1957 ei pitänyt enää kartelleista, jolloin kilpailupolitiikkaa kiristettiin, mikä pakotti kartellit toimimaan epävirallisesti.⁶⁶

Scan kartelliyhteistyö aloitettiin ennen ensimmäistä maailmansotaa ruotsalaisten ja norjalaisten tuottajien kanssa. Tuolloin oli tärkeätä kytkeytyä poliittisesti ja muilla tavoilla pohjoismaiden kanssa yhteen rintamaan. Järjestössä oli tapana, että jokainen teollisuuslaitos oli vuorotellen eräänlaisena päävastuunkantajana. Muun muassa G. A. Serlachius Oy oli kesäkuussa 1950 vetovastuussa voipaperin myyntikartellista Scangreaseproofista, mihin yrityksen johtaja R. Erik Serlachius suhtautui erittäin tunnollisesti.⁶⁷ Takon vuoden 1951 vuosikertomuksissa puhutaan Scan-järjestöstä, joka tuolloin nosti taivekartongin hintaa 97 punnasta 126 puntaan, joka antoi voittoa 72 punttaa per kilogramma, kun lasketaan fob-hinta mukaan.⁶⁸ Fob⁶⁹-hinta tarkoittaa myyntiyhdistyksen, kuten Scan-järjestön, sopimaa yhteistä hintaa kaikille paperia tuoville ulkomaisille agenteille eli paperin ostajille satamissa.⁷⁰ Tässä on konkreettinen esimerkki kartellin sanelemasta hinnan nostosta Takon tuotteelle. Vuosikertomuksissa puhutaan myös valtion

⁶³ Laiho 1998, s.57

⁶⁴ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.8.

⁶⁵ Laiho 1998, s.66.

⁶⁶ Jensen-Eriksen & Suvikumpu & Forsström 2009, s.143.

⁶⁷ Silvennoinen 2020, s.185.

⁶⁸ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.7.

⁶⁹ Free on Board.

⁷⁰ Heikkinen 2000, s.14 ja s.33.

aiheuttamasta suhdanneverosta, joka nostettiin taivekartongille kolmesta punnasta viiteen puntaan per kilogramma. Kotimaan hinnat olivat 44 punttaa, kun vientihinta oli 126 punttaa, jolloin Scannissa yritettiin poistaa tuotteen saatavuutta kotimaan markkinoilla. Hinta automaattisesti nousi, mutta valtio teki hintasulun, joka pakotti pitämään hinnat paikoillaan.⁷¹ Näistä vuosikertomuksista saatava kuva on, että valtio saneli toisena osapuolena Takon toimintaa kartelleiden ohella. Kuitenkaan vuosikertomuksissa ei suuremmin valiteta tapahtuneesta, joten tilanne on ollut kaiketi normaali.

Yleensä pääomanmuodostusta on pidetty kasvun kannalta oleellisena asiana, mutta 1950-luvulta alkaen neoklassinen tuotantofunktio on saanut ajatuksena tilaa. Sen kasvumallit ovat näyttäneet, että työn tai pääoman määrän lisääminen ei ole ollutkaan niin merkittävää taloudelliselle kasvulle kuin on ajateltu.⁷² Tästä todellisuudesta huolimatta G. A. Serlachius Oy Tako keskittyi voiton saamiseen hyvässä taloudellisessa noususuhdanteessa vuonna 1951, joka näkyy vuosikertomusten tilastojen positiivisuudella. Seuraavana vuonna myynti on laskusuunnassa käytännössä kaikissa tilastoissa. Tilanne muuttui kahtena vuotena ääripäästä toiseen, johon Takon täytyi sopeutua muun metsä- ja paperiteollisuuden ohella. Tilannetta kuvaa parhaiten yrityksen vuoden 1951 vuosikertomusten kahdeksannella sivulla oleva näköalojen mietintä. Siinä todetaan, että ei ole olemassa mittaria, joka ennustaisi maailman suhdannetilanteiden muutokset. Mahdollisuudet ovat samat kuin ruletissa eli 50 % mahdollisuus päätyä punaiselle tai mustalle. Toisin sanoen korkeasuhdanne tulee jossain vaiheessa päättymään ja siihen pitää valmistautua.⁷³ Vuoden 1952 vuosikertomuksissa korkeasuhdanne oli jo päättynyt ja tarkasteltiin vielä edellisen vuoden hyvään tulokseen johtaneita syitä. Vuosikertomuksissa lisätään hyvän tuloksen syyksi Korean sodan lisäksi Englannissa olleet vaalit, joissa konservatiivit voittivat ja Churchillin säästäväisyyspolitiikka koettiin Takolle hyväksi asiaksi.⁷⁴

4 Palkat

Takon vuoden 1951 vuosikertomuksissa puhutaan, kuinka liikkeenjohto oli hoitanut muun muassa palkkasummat hyvään tasapainoon huolimatta erikoisesta tilanteesta. Vuosikertomuksissa kirjoitetaan, että johtajat pystyivät kokemuksella ja ammattimiestaitoudella hoitamaan tilanteen katsomatta pelkästään kylmiä tilastotietoja.⁷⁵ Lisäksi Takon sanotaan pystyneen nostamaan

⁷¹ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.8.

⁷² Hjerpe, Riitta 1988, s.127.

⁷³ G. A. Serlachius Oy vuosikertomukset vuodelta 1951, s.8.

⁷⁴ G. A. Serlachius Oy vuosikertomukset vuodelta 1952, s.1.

⁷⁵ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.2.

palkkojen määrää noin 1,8 miljardista markasta yli 2,35 miljardiin markkaan huolimatta siitä, että Suomen valtio teki niin sanotun linnarauhan.⁷⁶ Linnarauha syntyi, kun Kekkonen toisen hallituksen päätehtävänä oli 1950-luvun alussa saada inflaatio kuriin. Vuosi 1951 oli tärkein hallituksen taistelussa inflaatiota vastaan. Tähän Kekkonen pääministerinä vastasi siten, että nosti ensin palkkoja, mutta laittoi palkkasäännöstelyn päälle seuraavaksi neljäksi vuodeksi.⁷⁷ Täten voidaan siis todeta vuoden 1952 olleen palkkasäännöstelyn aikaa. Takon vuoden 1952 vuosikertomuksissa kerrotaan, että palkat olivat laskeneet kokonaisuudessaan noin 2,1 miljardiin markkaan, kun ne edellisvuonna olivat 2,36 miljardia markkaa.⁷⁸ Tässä voidaan huomata, että vuoden 1951 vuosikertomuksissa on hieman erilainen palkkojen summa kuin seuraavan vuoden vuosikertomuksissa, mutta näissä on ilmeisesti käytetty lievästi erilaista laskentatapaa - vuonna 1951 puhutaan palkkaluvusta, kun vuonna 1952 puhutaan palkkojen kokonaissummasta. Vuoden 1951 vuosikertomuksissa tapahtunut palkkojen nousu selitettiin siellä urakkasopimuksilla ja perään mainitaan vielä, että urakoilla saatiin työrauha ylläpidettyä.⁷⁹ Vuoden 1952 vuosikertomuksissa taas puhutaan työtuomioistuimen antamasta haitallisesta päätöksestä Takolle, kun siellä oli irtisanottu neljä työntekijää johtuen väärinkäytöksestä paalituksen palkanlaskennassa. Tako oli erottanut työnjohtajan ja tuntikirjurin sekä ottanut näiden työntekijäryhmältä kesälomista puolet pois.⁸⁰ Takon vuosikertomuksista saa siis kuvan, että vuonna 1951 palkkoja nostettiin reippaasti ja urakoita tehtiin, kun tilauksia riitti. Vuosi 1952 oli vaikeampi, mutta palkat eivät tippuneet silti lähellekään vuoden 1950 palkkoja, joten nähtävästi tulevaisuuden uskoa riitti eikä hetkellinen taloustaantuma tipauttanut täydellisesti pohjaa työntekijöiden pitämisestä.

Taulukko 5. G. A. Serlachius Oy Takon maksetut palkat vuosina 1950, 1951 ja 1952.

Vuodet	1950	1951	1952
Vuosikertomukset 1951	1.79684735 mrd. mk	2.35441039 mrd. mk	-
Vuosikertomukset 1952	-	2.10546625 mrd. mk	2.36957843 mrd. mk

81

Vuoden 1952 teollisuustilastosta saadaan samansuuntaisia tietoja kuin Takon vuosikertomuksista. Noususuhdanne saavutti huippunsa vuoden 1951 lopulla, mutta vuonna 1952 laskusuhdanne alkoi ja

⁷⁶ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.8.

⁷⁷ Siltala 2018, s.202.

⁷⁸ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.5.

⁷⁹ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.8.

⁸⁰ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.5.

⁸¹ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1951, s.8 & G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.5.

hinnat laskivat selvästi kysynnän heiketessä. Etenkin vientiteollisuus kärsi merkittävästi, kun tuotannon volyymi laski miltei 15 %. Vuonna 1950 koko maassa oli työpaikkoja 5880, joka nousi merkittävästi vuodelle 1951 6122 työpaikkaan, mutta laski 5994 työpaikkaan vuonna 1952. Silti työpaikkojen määrä pysyi korkeammalla kuin vuonna 1950. Samalla tavalla työntekijöiden määrä oli 259 813 työntekijää vuonna 1950, joka nousi merkittävästi seuraavana vuonna 283 223 työntekijään ja laski vuodelle 1952 vain 270 453 työntekijään, joka oli tässäkin tapauksessa edelleen yllä vuoden 1950 tason. Tämän luvun teemaan tärkein tilasto on työntekijöiden palkat, joka oli yli 56,4 miljoonaa markkaa vuonna 1950. Tämä nousi vuonna 1951 noin 83,5 miljoonaan markkaan, mutta vuonna 1952 palkat nousivat yli 84,2 miljoonaan markkaan.⁸² Vaikuttaisi siltä, että palkkojen nousu koko maassa vielä vuonna 1952 oli Kekkonen edellisvuonna tekemän palkkojen noston ja sen jälkeisen palkkasäännöstelyn aikaansaannos. Vuoden 1952 Teollisuustilastossa ei kuitenkaan todeta, mikä olisi syynä palkkojen lievälle nousulle vielä vuonna 1952. Näistä tilastoista saadaan kuitenkin se kuva, että palkoista pidettiin huolta koko Suomen teollisuudessa, vaikka työntekijöiden ja työpaikkojen määrä väheni. Takon vuoden 1952 vuosikertomuksissa on myös todettu, että palkat laskivat, mutta tuotantoyksikköä kohden palkat nousivat.⁸³ Takon antama kuva palkoista siis näyttää täsmäävän teollisuustilaston antamaan kuvaan Korean talousbuumin vaikutuksista palkkoihin.

Taulukko 6. Suomen teollisuuden työpaikat.

Vuodet	1950	1951	1952
Suomen teollisuuden työpaikat	5 880	6 122	5 994

⁸⁴

Taulukko 7. Suomen teollisuuden työntekijät.

Vuodet	1950	1951	1952
Suomen teollisuuden työntekijät	259 813	283 223	270 453

⁸⁵

⁸² Doria, Teollisuustilasto 1952, s.5 (Luettu 21.12.2024).

⁸³ G. A. Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuodelta 1952, s.5.

⁸⁴ Doria, Teollisuustilasto 1952, s. 5. (Luettu 21.12.2024).

⁸⁵ Doria, Teollisuustilasto 1952, s. 5. (Luettu 21.12.2024).

Taulukko 8. Suomen teollisuuden työntekijöiden palkat.

Vuodet	1950	1951	1952
Suomen teollisuuden työntekijöiden palkat	56 415.8 milj. mk.	83 524.1 milj. mk.	84 218 milj. mk.

86

Teollisuustilastosta löytyy yksityiskohtaisempi selvitys teollisuusryhmittäin ja tässä otetaan tarkempaan tutkintaan paperiteollisuus. Paperiteollisuuden työpaikkoja oli 234 vuonna 1950 ja se lisääntyi vuonna 1951 241:een. Vuonna 1952 määrä lisääntyi vielä 244:ään. Paperiteollisuuden työntekijöiden määrä vuonna 1950 oli 21 125 ja se nousi vuonna 1951 jo 22 755:een tippuen vuonna 21 575:een vuonna 1952. Työntekijöiden määrä pysyi silti vuonna 1952 korkeammalla tasolla kuin vuonna 1950.⁸⁷ Työntekijöiden palkat paperiteollisuudessa nousivat suuresti vuoden 1950 tasosta vuoteen 1951. Vuonna 1950 ne olivat yli 5,1 miljardia markkaa ja seuraavana vuonna 7,5 miljardia markkaa. Vuonna 1952 ne tippuivat hieman 7,2 miljardiin markkaa eli erittäin lievä palkkojen lasku vuodesta 1951.⁸⁸

Taulukko 9. Suomen paperiteollisuuden työpaikat

Vuodet	1950	1951	1952
Suomen paperiteollisuuden työpaikat	234	241	244

89

Taulukko 10. Suomen paperiteollisuuden työntekijät.

Vuodet	1950	1951	1952
Suomen paperiteollisuuden työntekijät	21 125	22 755	21 575

90

⁸⁶ Doria, Teollisuustilasto 1952, s. 5. (Luettu 24.12.2024).

⁸⁷ Doria, Teollisuustilasto 1951, s. 6 ja Doria, Teollisuustilasto 1952, s. 6. (Luettu 24.12.2024).

⁸⁸ Doria, Teollisuustilasto 1951, s. 7 ja Doria, Teollisuustilasto 1952, s. 7. (Luettu 24.12.2024).

⁸⁹ Doria, Teollisuustilasto 1951, s. 6–7 ja Doria, Teollisuustilasto 1952, s. 6–7. (Luettu 24.12.2024).

⁹⁰ Doria, Teollisuustilasto 1951, s. 6–7 ja Doria, Teollisuustilasto 1952, s. 6–7. (Luettu 24.12.2024).

Taulukko 11. Suomen paperiteollisuuden työntekijöiden palkat.

Vuodet	1950	1951	1952
Suomen paperiteollisuuden työntekijöiden palkat	5162.2 milj. mk.	7500.5 milj. mk.	7205.3 milj. mk.

91

5 Yhteenveto

G. A. Serlachius Oy Takon vuosien 1951 ja 1952 vuosikertomuksista tulee kuva, että Korean talousbuumi selvästi vaikutti Takoon. Myynti kasvoi varsinkin viennin osalta huomattavasti vuonna 1951, mutta ei pääasiallisesti pudonnut vuoden 1950 tasoa alemmaksi edes vuonna 1952, vaikka tuolloin Korean talousbuumin vaikutus oli kesään mennessä päättynyt ja myyjän markkinat vaihtuneet ostajan markkinoiksi. Tästä huolimatta koneita ei pystytty pitämään käynnissä suurimmaksi osaksi vuonna 1952, kun tilaukset loppuivat, joka tarkoitti suurta rahallista menetystä. Vuonna 1951 kvartaalien kertomat lukemat olivat selkeästi nousussa, kun taas seuraavana vuonna ne olivat yhtä paljon laskussa, josta tehtävä päätelmä on se, että talousbuumi vaikutti Takon myyntiin. Kuitenkin on nähtävissä, että palkat pysyivät korkealla tasolla, kuten myynti, huolimatta taloudellisen noususuhdanteen loppumisesta. Tämä johtui osittain myös siitä, että Kekkonen hallitus yritti pitää inflaation kurissa pakottamalla hinnat ja palkat pysymään samanlaisina jatkossa.

Vuoden 1951 vuosikertomuksissa sanotaan myös Takon johtajilla olleen oikeanlaista kyvykkyyttä hoitaa yrityksen tilannetta erikoisen tilanteen ollessa käynnissä. Investoinneissa näkyy pientä tulevaisuudennäkymää, kun Tako teki itsensä omavaraiseksi energiasta turbiineilla. Lisäksi Nekalan varastoa laajennettiin ja ajoneuvoja hankittiin, joilla saatiin tuotteiden siirtäminen paikasta toiseen nopeammaksi. Suurempiakin suunnitelmia oli olemassa koko Tammerkosken rannalla sijaitsevan tehtaan siirtämisestä muualle. Vaikka se ei ikinä toteutunutkaan, voidaan sen katsoa olevan merkki satsauksesta tulevaisuuteen erityisessä tilanteessa.

Myyntiyhdistyksistä saa kuvan, että ne auttoivat Takoa menemään eteenpäin ja niistä puhutaan vuosikertomuksissa. G. A. Serlachius Oy:n toimitusjohtaja vuorineuvos R. Erik Serlachius halusi esimerkiksi pohjoismaisessa Scan yhteistyössä olla vaikuttavana osapuolena mukana, josta näkyy, kuinka tärkeänä hän piti Scangreaseproofin isännöimistä kesäkuussa 1950. Kartellit koettiin siis

⁹¹ Doria, Teollisuustilasto 1951, s. 6–7 ja Doria, Teollisuustilasto 1952, s. 6–7. (Luettu 24.12.2024).

hyödyllisiksi ja samalla liiketoiminta jatkui. Kokonaisuudeksi jää kuva yrityksestä, joka oli hyvin varautunut tulevaisuuteen ja osasi täten selviytyä erityisestä taloudellisesta tilanteesta hyvin.

6 Lähteet ja kirjallisuus

I Arkistolähteet:

G.A.Serlachius Oy Tako vuosikertomukset vuosilta 1951 ja 1952. ELKA 303:281:1 (1014)

II Sähköiset lähteet:

Doria, <https://www.doria.fi/>

Teollisuustilasto 1951

<https://www.doria.fi/handle/10024/149527>

Teollisuustilasto 1952

<https://www.doria.fi/handle/10024/149546>

Maaseudun Tulevaisuus, <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi>

<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/koneet-ja-autot/6a95a49b-3582-5edb-a93f-e0272e211aeb>. (Luettu 22.12.2024).

Metsä Group, <https://www.metsagroup.com>

<https://www.metsagroup.com/metsaboard/about-us/company-info/our-story/>, (Luettu 21.12.2024).

<https://www.metsagroup.com/fi/metsaboard/metsa-board/tuotantoyksikot/takon-kartonkitehdas/>, (Luettu 21.12.2024).

III Kirjallisuus:

Björklund, Nils G (toim.), *Tekniikan Tampere: tekniikka ja teollisuus Tampereen rakentajina*. Tampereen teknillinen seura: Tampere, 1993.

Eloranta, Jari & Ojala, Jari, *East-West trade and the cold war*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 2005.

Heikkinen, Sakari, *Paperia maailmalle : Suomen paperitehtaitten yhdistys – Finnpap 1918–1996*. Otava: Helsinki, 2000.

Hjerppe, Riitta, *Suomen talous 1860–1985 : kasvu ja rakennemuutos*. Suomen Pankki: Helsinki, 1988.

Jensen-Eriksen, Niklas & Suvikumpu, Liisa & Forsström, Sari (toim.), *Suuri suunnanmuutos : Suomen paperiteollisuuden tie Venäjältä maailmanmarkkinoille*. Helsingin yliopiston historian laitos: Helsinki, 2009.

Jensen Eriksen, Niklas, *Metsäteollisuuden maa. 4, Läpimurto : metsäteollisuus kasvun, integraation ja kylmän sodan Euroopassa 1950–1973*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 2007.

Kari, Risto, *Tako 125 vuotta: 12.5. 1865-12.5.1990*. Metsä-Serla: Tampere, 1990.

Laiho, Sinikka, *Vuosisata Suomen kartonkiteollisuuden sillanrakentajana : Suomen Puuhiomoyhdistys 1893–1942 : Suomen Kartonkiyhdistys – Finnboard 1943–1996*. Metsä-Serla Oyj: Espoo, 1998.

Siltala, Sakari, *Oksalla ylimmällä? : metsäteollisuus poliittisena voimana 1918–2018*. Siltala: Helsinki, 2018.

Silvennoinen, Oula, *Savunharmaa eminenssi : R. Erik Serlachiuksen elämä ja aika*.

Kustannusosakeyhtiö Siltala: Helsinki, 2020.